

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

124:2 • 2004

Svar till Arne Jarrick & Johan Söderberg

Av Dag Lindström

Det är med viss bestörtning jag har tagit del av Arne Jarricks och Johan Söderbergs svar på min artikel om civiliseringsprocessen. Min önskan var att inleda ett vetenskapligt samtal om ett antal frågor som jag finner väsentliga för en fortsatt utveckling av vår historiska kunskap om våld, normsystem och mänskliga relationer. Det handlar bland annat om hur civiliseringsteorin kan tolkas och användas, hur våldets historiska förändring ska beskrivas och tolkas, samt om möjligheterna att uttala sig om affekt och empati i historien.

Avsikten var inte heller att återupprepa en gammal debatt, vare sig till innehåll eller till form. Så mycket till debatt har det inte heller varit från min sida. Jarrick och Söderberg utnämner mig visserligen till sin ”mångårigt ihärdige opponer”, men mig veterligt har jag tidigare i skrift framfört mina kritiska funderingar kring deras tolkningar på sammanlagt en och en halv sida inom ramen för en enda artikel i *Historisk tidskrift*. Jarrick och Söderberg anser att jag inte har uppfattat dem korrekt. Det är i så fall beklagligt. Min avsikt har inte varit att försöka missförstå, men jag finner också deras egna kommentarer onödigt polemiska och missvisande. Den som är intresserad kan själv jämföra med vad jag faktiskt skriver i min artikel.

Till sakfrågorna. När det gäller våldets historiska förändring vill jag på intet sätt avskrivna ett civiliseringsperspektiv. Jag ser det som på många sätt fruktbart, men det är också problematiskt och kräver fortsatt diskussion och fortsatt empirisk forskning. Det kulturella perspektivet ser jag inte heller som en vare sig färdig eller heltäckande paketlösning. Perspektivet måste utvecklas och diskuteras vad gäller räckvidd och förklaringskraft. Det finns ännu mycket att göra beträffande normer, ritualer och innebörder i våldshandlingar. Även andra förklaringsperspektiv, såsom exempelvis institutionella förändringar, bör föras in i diskussionen. Jag menar inte heller att heder är den enda orsaken till våld eller att hederns försvar alltid har resulterat i våld. Våldet har varit ett av flera möjliga handlingsalternativ. När det gäller Jarricks kritik mot den kulturella tolkningen, har han en intressant synpunkt i att hederskulturen kan ha en socialpsykologisk förklaring. Detta perspektiv bör vara värdefullt att utveckla och pröva. Däremot ställer jag mig tvekan till att föra tillbaka all form av våldskultur och ritualiserad våldsanvändning

till kränkningar och frustration. Även här förordar jag en kombination av faktorer och en fortsatt diskussion om hur detta skall studeras eller prövas.

Beträffande empati är jag självklart medveten om att källmaterialet ger många exempel både på empati och på avsaknad av sådan. Min tveksamhet gäller möjligheten att uttala sig om den generella graden av empati i olika samhällen. Jag efterlyser här en fördjupad diskussion som klarlägger de teoretiska utgångspunkterna och metodologiska premisserna för detta.

Jarrick och Söderberg ägnar stort utrymme åt att visa hur de har operationaliserat civiliseringsbegreppet. Min invändning gäller dock att begreppen *empati* och *affekt* inte har operationaliserats tillräckligt. Visserligen ges en definition av empati. Jarrick och Söderberg har även identifierat ett antal kriterier på civilisering, som kan studeras empiriskt. Dessa skulle kunna betraktas som uttryck för ett mer civiliserat uppträdande. Frågan kvarstår dock om de på ett oproblematiskt sätt kan förbindas med empati. Jarrick och Söderberg rör sig här mellan iakttagna handlingar och antaganden om psykisk kapacitet. Oklarheten gäller bland annat hur dessa nivåer förbinds med varandra. Det gäller också förhållandet mellan empiriska iakttagelser och generella slutsatser. Detta är inte något unikt problem, men förtjänar ändå att diskuteras. Låt mig ta ett exempel. Respekt för människoliv, observerad genom mängden våld och brutalitet, kan givetvis ha sin grund i empati, men det finns flera andra möjligheter, såsom religiösa normer, målrationella överväganden, rädsla för bestraffning och repressalier, och så vidare. Återigen, min avsikt är inte att presentera ett färdigt motförslag eller att till varje pris slå fast att Jarrick och Söderberg har fel, utan att faktiskt inleda en diskussion om de vetenskapsteoretiska och metodologiska grunderna för att uttala sig om graden av empati.

Till sist: Jag hade önskat ett vetenskapligt samtal om empiriska, teoretiska och metodologiska frågor. Jarrick och Söderberg väljer att gå i våldsam polemik, ofta mot sina egna förmodanden om mina eventuella uppfattningar. Nu liksom 1995 tillskrivs jag i insinuant form kulturrelativistiska ståndpunkter som jag vare sig uttryckt eller hyst. Arne Jarrick och Johan Söderberg borde veta bättre än så. Jag delar för övrigt deras ståndpunkt angående värdet och behovet av en empatisk läsart.